

Kohtaaminen, taidekokemus ja onnistuminen

1. Johdanto

Teimme opiskelutoverini kanssa yhteisötaiteellisen taidekasvatusprojektin Helsingin Tyttöjen Talolla® keväällä 2012. Tyttöjen Talo tarjoaa matalan kynnyksen tukea 10-28 -vuotiaille tytöille ja nuorille naisille erilaisissa elämäntilanteissa ja tukee kasvussa kohti oman itsensä näköistä naiseutta. Eri työmuodot ovat avoin toiminta, yksilö- ja ryhmätuki, monikulttuurinen tyttötyö, seksuaalikasvatus ja -neuvonta,

seksuaalinen väkivaltatyö ja nuoret äidit – toiminta. Käytimme työpajassamme välineenä kehollista varjoteatteria, ja siihen osallistui meidän lisäksi neljä tyttöä Tyttöjen Talon asiakaskunnasta sekä harrastusryhmän opettaja.

Meillä oli työparini kanssa samanlaisia ajatuksia ja tavoitteita projektimme suhteen, joten yhteistyömme syntyi luontevasti. Työpaja tuntui hyvin onnistuneelta ja koimme, että kaikki osallistujat saivat myönteisen kokemuksen.

Tämän innoittamana pohdin tekstissäni, minkälaiset seikat voivat johtaa onnistumisen kokemukseen taidekasvatuksellisessa ja yhteisöllisessä tilanteessa, lähinnä ohjaajan näkökulmasta ja omaan työpajaamme pohjaten.

Työpajan lähtökohta oli jossakin pedagogiikan ja yhteisöllisen taiteen välimaastossa, joten tarkastelen tapahtumaa molempien näkökulmista. Kutsun työpajaa yhteisötaiteelliseksi, koska tavoitteeni ja ajatukseni sen suhteen kumpusivat yhteisötaiteen periaatteista. Minulle on tärkeää taiteen tekijän ja yleisön välisten rajojen hälveneminen, ja siten taiteen monipuolistuminen ja keskustelevuus, yhteinen merkitysten luominen.

En ole itse taiteilija enkä vielä taidekasvattajakaan, joten asemani on tutkiva, kokeileva. Suhteeni tähän tekstiin ja sen kirjoittamiseen on pohdiskeleva ja käytän koko ajan tekstin lähtökohtana kehollisen varjoteatterin työpajaamme. Tavoitteenani on muodostaa rehellinen ja autenttinen kuva työpajaamme tapahtumista pohjaksi pohdinnalle siitä, mitkä tekijät johtivat onnistumisen tunteeseen.

2. Tavoitteita ja haasteita

Olen kiinnostunut yhteisöllisestä taidekasvatuksesta, ja sillä on paljon

vaikutusta työskentelyyni. Koen tärkeäksi, että oppilaan ääni on kuuluvissa ja että opetustilanne on demokraattinen, opettajan ja osallistujan välinen suhde tasa-arvoinen.

Tavoitteeni työpajan suhteen oli järjestää taiteellinen tilanne kertaluontoisesti, ilman perinteisiä kuvan tekemisen välineitä ja ilman pysyvää jälkeä, kuten maalaus. ”Taiteellisella tilanteella” viitataan siihen, että en halunnut tehdä täysin pedagogista opetushetkeä enkä myöskään taideteosta, vaan jotakin tilanteen ja yhteisön sanelemaa, taiteen ja kasvatuksen väliltä. Halusin, että tilanne, hetkellisyys ja väliaikaisuus saisivat painoarvoa.

Mirja Hiltunen (2007, 2) kirjoittaa yhteisötaiteesta näin: ”*Yhteisötaide määrittyy -- valitun kohdeyleisön tai kanssatoimijoiden kautta. Kyse on heidän mukanaolostaan, läsnäolostaan ja lähtökohdistaan taiteen sisältönä sekä aktiivisesta roolista taiteen tapahtumisessa.*” Juuri tällaisista ajatuksista syntyivät tavoitteeni työpajaamme suhteen. Arvostan yhteisötaiteen dialogisuutta. En halunnut antaa osallistujille valmista tehtävää, vaan lähtökohdan, jonka pohjalta voisimme yhdessä luoda jotakin. Mielestäni taiteessa arvokkainta on kommunikointi, ajatusten jako ja yhdessä eletty kokemus.

Minulle oli tärkeintä, että tekemisemme olisi mahdollisimman osallistujalähtöistä.

Halusin tarjota olosuhteet ja raamit tekemiselle, oivallukselle siitä, miten kehoa voi käyttää kuvien luomiseen. Teoksen ei tarvitse olla piirustus tai maalaus, sen jättämä jälki voi olla aineeton. Tässä yhteydessä tärkeintä voi olla vaikka toisen ihmisen kosketuksen jättämä muistijälki. Ilmaisun ei tarvitse myöskään olla yksilösidonnaista, vaan se voi olla jopa anonyymiä, myös useamman ihmisen aikaansaamaa. Tässä oli taustalla voimakkaasti kokemus siitä, että ryhmämme ikäluokassa tapahtuva kuvataideopetus painottuu edelleen perinteisiin kuvan tekemisen keinoihin ja taidekäsityksiin, joissa taide on subjektiivisen ilmaisun väylä. En pureudu tässä kuitenkaan enempää ”koulutaiteen” käsitteeseen.

Halusin kokeilla, onnistuisiko työpajassa kehosta etääntyminen ja sen siirtäminen välineen asemaan. Tämä oli kiinnostava ja haasteellinen ajatus Tyttöjen Talon kontekstissa. Tyttöjen Talo tarjoaa aktiviteetteja sekä tukea ja apua nuorten aikuistuvien naisten kysymyksiin, koskien esimerkiksi kehollisia tai identiteettiin liittyviä teemoja. Siksi asiakaskuntaan mahdollisesti kuuluukin juuri näiden teemojen kanssa kamppailevia nuoria naisia.

Ajatukseni työpajan taustalla olivat hyvin suuria. En kuitenkaan odottanut, että projektimme välttämättä saisi aikaan

mullistavia muutoksia, puitteet eivät siihen riittäisi. Siltikään en halunnut jättää tavoitteita pintapuolisiksi, pelkkiin lopputuloksiin keskittyen.

3. Kehollisen varjoteatterin työpaja

Työpajamme ideana oli tarkastella, mitä ihmiskehon varjoilla voi luoda ja miten luomisprosessin voi toteuttaa koko kehon avulla, muiden kanssa yhteistyössä. Käytimme välineinä suurta valkoista kangasta ja spottivaloa, jonka sijoitimme kankaan toiselle puolelle. Ajatus oli, että kankaan yhdellä puolella olevat muodostaisivat varjoja ja toisella puolella olevat tarkkailisivat muodostuvia varjoja, ohjaisivat ja neuvoisivat varjojen tekijöitä. Mietimme jonkin verran kankaan paikkaa ja minkälaisia vaikutuksia sillä olisi tehtävään, työrooleihin ja ryhmän henkeen. Tärkeintä oli, että kaikki saisivat osallistua ja löytäisivät paikkansa ryhmässä.

Tapahtumaan osallistui neljä eri-ikäistä Tyttöjen Talon asiakaskuntaan kuulunutta tyttöä. Emme olleet ennen tavanneet tyttöjä. Kaksi heistä tunsi toisensa ennestään, muut olivat toisilleen tuntemattomia. Tytöt tulivat hyvin toimeen toistensa kanssa vaikka olivatkin eri-ikäisiä ja olemuksiltaan erilaisia, joku oli ujon oloinen, pari oli äänekkäämpiä ja ottivat enemmän tilaa itselleen.

Aloitimme tutustuen toisiimme ja mielialojamme tunnustellen. Olimme parini kanssa sopineet jo etukäteen, että aloitamme verkkaisesti ja keskustellen, sillä toivoimme voivamme tehdä tilanteesta tuttavallisen ja maanläheisen. Jatkoimme parilla rentoutusharjoituksella, joihin tytöt osallistuivat aktiivisesti. Olin oikeastaan yllättynyt siitä, kuinka luontevasti tytöt osallistuivat heti alusta alkaen. Olin varautunut perustelemaan tehtäviä enemmän, mutta jälkikäteen ajateltuna oli parempi, ettei tilannetta rasitettu liialla puheella.

Kun siirryimme pääasiaan eli varjokuvaan, kävimme ensin työparini kanssa läpi joitakin teknisiä seikkoja ilmaisun helpottamiseksi. Aluksi teimme yksinkertaisia paritehtäviä, joissa annoimme valmiin aiheen parin toteutettavaksi. Olin ensin hieman eri mieltä tehtävistä, ajattelin että on parempi, jos ei anneta mitään valmista tehtävänantoa vaan annetaan tilanteen ja osallistujien kuljettaa meitä. Jälkikäteen kuitenkin ymmärsin, että oli hyvä saada hyvin konkreettinen ja selkeä aloitus, jotta tilanne saatiin käynnistettyä. Pyrimme siihen, että tytöt ideoisivat itse aktiivisesti ja kankaan toisella puolella olevat antaisivat neuvoja, jotta koko ryhmän yhteistyö toteutuisi. Tytöt lähtivät todella innokkaasti ja luovasti mukaan. Osallistuimme itsekin koko ajan, samoin ryhmän ohjaaja.

Pikku hiljaa tehtävät monimutkaistuivat ja varjokuvaan osallistui enemmän henkilöitä, lopulta kaikki neljä. Tavoitteenamme oli saada tytöt ohjaamaan toisiaan ja oivaltamaan kankaan molemmilla puolilla. Tilanteesta tuli hyvin elävä. Tytöt loivat varjoilla tarinoita ja olivat kekseliäitä ja leikkisiä.

Tunnin lähestyessä loppuaan pidimme lyhyen juttelutuokion. Halusimme muodostaa sellaisen lopetuksen, jossa jokaisella olisi mahdollisuus kertoa tuntemuksistaan, etenkin, jos jokin oli tuntunut pahalta tai jäänyt vaivaamaan. Näytimme tytöille valokuvia, joita olimme ottaneet varjoista. He olivat selvästi innoissaan aikaansaannoksistaan. Mietimme, miltä tekeminen oli tuntunut ja minkälaisia ajatuksia oli syntynyt. Tytöt olivat hyväntuulisia ja kiittelivät kovasti. Saimme myös palautetta ryhmän ohjaajalta. Hän oli ilahtunut siitä, miten luontevasti ryhmätyö oli onnistunut. Joillakin ryhmän jäsenistä oli aikaisemmin ollut vaikeuksia antaa muille tilaa.

4. Onnistuminen?

Välitön tunne työpajan jälkeen oli onnistuminen. Minulla ja parillani oli molemmilla iloinen ja tyytyväinen olo. Kaikki tuntui sujuneen hämmästyttävän hyvin. Tytöt olivat ihastuttavia luonteiltaan, tehtävä onnistui erinomaisesti eikä ongelmia ollut. Voiko näin kerrankin käydä? Pakosti kai jotakin jäi huomaamatta? Miksi tunsin oloni työpajan jälkeen helpottuneeksi? Onko lähtökohtana aina oltava pelko epäonnistumisesta? Olin yllättynyt jo alussa siitä, että minua kuunneltiin ja ehdotukseni otettiin vastaan. Jokin menneissä kokemuksissani on siis johtanut oletukseen siitä, että joudun taistelemaan tieni eteenpäin.

Onnistumisen tunne sysäsi minut pohdiskelemaan taidekasvatuksen ydinkysymyksiä. Millä perusteella voin

puhua työpajastamme taide-käsitteen alla? Riikka Haapalaisen mukaan (2007, 76) yhteisötaiteellinen toiminta muistuttaa usein taidekasvatusta, eivätkä rajat niiden välillä ole selvät. Myös Lea Kantosen (2005, 43) mukaan hänen yhteisötaiteelliset projektinsa muistuttavat taidekasvatusta. Olennaisena erona taidekasvatukseen Kantonen kuitenkin pitää sitä, ettei hän ole koululaitoksen edustaja, vaikka tekeekin sen kanssa yhteistyötä. Kantosen työskentely ei lähde koululaitoksen opetussuunnitelmista ja kasvatuseroista. Minun tekemiseni tällä hetkellä liittyy koululaitoksen kontekstiin sillä opiskelen kuvataidekasvattajaksi. En tätä projektia tehdessäni kuitenkaan tuntenut yhteyttä koulumaailmaan eivätkä henkilökohtaiset tavoitteeni olleet sieltä lähtöisin.

Toisaalta toimintamme ei ollut myöskään lähtöisin taidemaailmasta, joten en ole aivan varma, pidänpö projektimme kohdalla edes tarpeellisenä erottelua taidekasvatuksen ja yhteisötaiteen välillä. Yhteinen kokeminen ja kommunikointi saavat mielessäni merkittävämmän sijan. Lea Kantonen (2007, 58) kirjoittaa: *”(Yhteisö-)Taideteosta ei voi määrittellä kiinteäksi tai selvärajaiseksi teokseksi, vaan se on yhteinen tilanne, jonka merkitys on riippuvainen tekijästä, yleisöstä ja paikasta sekä näiden kolmen asian vuorovaikutuksesta.”* Tässä siis konkreettinen lopputulos ei saa suurinta

painoarvoa, eikä se ollut minullakaan tavoitteena. Oma taidekäsitelmäni painottuu taiteen terapeuttiseen ja voimauttavaan merkitykseen, ja siksi en tässä koe onnistumiseksi esteettisesti tai käsitteellisesti ”onnistunutta” lopputulosta. Koin, että onnistuimme yhteisöllisen olotilan aikaansaamisessa ja tilanne eli osallistujien sanelemana.

Mikä on tärkeää: hauskuus, terapeuttisuus, taiteellisuus? Kantosen (2007, 65) mukaan yksi yhteisötaiteen tärkeimmistä tavoitteista on kasvattaa yhteisön itseluottamusta. Tätä minäkin toivoin, mutta en voi olettaa, että niin olisi tapahtunut. Ryhmän ohjaajan mukaan tyttöjen roolit tasoittuivat, äänekkäämmät antoivat tilaa ujommille. Ehkä onnistumisen tunne saattaa syntyä jo osallisuudesta ja ryhmän tasa-arvoistumisesta. Myös minä olin osallinen. Tilanne oli kuitenkin niin lyhytkestoinen ja irrallinen, että suuret tavoitteet jäivät helposti puheeksi. Tytöt kuitenkin kertoivat nauttineensa tilanteesta, ja se oli minulle tärkeää. Tässä voi myös pohtia, tarvitseeko taidekokemuksessa aina tapahtua jonkin muutos, vai riittääkö puhtaasti hetkessä oleminen tai nauttiminen. Entä jos kokemus ei jääkään mieleen vaan unohtuu saman tien, vähentääkö se sen arvoa? On mahdollista, etteivät osallistujat enää tapahtuman jälkeen uhraa sille ainoatakaan ajatusta. Uskon kuitenkin, että vaikei tapahtumaa

aktiivisesti muistelisikaan, on se voinut jättää osallistujan mieleen tärkeänkin jäljen.

Tyttöjen iloisuus ja innostuneisuus kertoivat mielestäni myönteisestä kokemuksesta. Tätä tekstiä kirjoittaessani toivoisin kuitenkin, että olisimme saaneet keskustella pidempäänkin. Olisi arvokasta tietää, mitä onnistuminen on nuoren näkökulmasta.

5. Pohdinta

Työpajan myötä minulle paljastui, että onnistumisen kokemus syntyi omalla kohdallani tunnelman ja yhteisen kokemisen kautta. Tämähän on mahdollista kaikessa harrastustoiminnassa eikä se ole välttämättä mitenkään sidoksissa taiteeseen. Toisaalta Lea Kantonen (2005, 44) kirjoittaa, ettei hänelle ole tärkeää, että nuoret oppivat jotakin taiteesta, vaan että he työpajojen avulla pystyvät käsittelemään itselleen tärkeitä asioita. Minäkin koen tämän arvokkaaksi.

Mietin myös, miksi olen kiinnostunut juuri yhteisötaiteellisesta menetelmästä. Johtuukohan tämä siitä, että meidän aikamme ”vaatii” taidekasvatusta levittäytymään uusiin alueisiin? Perinteiset kuvan tekemisen menetelmät ovat olleet epätrendikkäässä asemassa. Etenkin omien kokemuksieni perusteella taidekasvatuksessa opiskeluympäristö

kyseenalaistaa tekniikkoihin liittyviä ratkaisuja ja tietyt alat ovat selvästi hyväksyttävämpiä. Uskon kuitenkin, että yhteisöllinen lähestymistapa taidekasvatukseen säilyy aina kiinnostuksenani.

Projektimme sai minut myös entistä vakuuttuneemmaksi siitä, että yhteisötaiteellisten menetelmien olisi tärkeää olla osana taidekasvatusta Suomessa. Seppo Väänänen lopputyö käsittelee yhteisötaidetta osana opetussuunnitelmaa. Väänänen (2006, 4) puhuu yhteisötaiteesta osana yhteiskunnallista muutosta, sekä sen seurauksena että muutosten mahdollistajana. Väänänen (2006, 4-5) kirjoittaa: *”—yhteisötaidetta käytetään myös yhteisöjen ja yhteiskuntarakenteiden muutoksen hallinnassa. Yhteisötaiteen soveltava käyttö ja organisointi luovat tilaa muutosta helpottavien tarpeiden prosessoinnille ja käsittelemiselle sekä*

erilaisten selviytymisstrategioiden pohjimiselle”. Yhteisötaiteella voi olla suuri yhteiskunnallinen merkitys. Koulun sosiaalistamistehtävän kohdalla yhteisötaiteellinen kasvatusta mahdollistaa keinoja monille tärkeille tehtäville, yhteisöön sopeutumiselle, yhteisöllisen identiteetin kehittymiselle ja uusien näkökulmien muodostumiselle. (Väänänen 2006, 8.)

Minulle suurin onnistuminen olisi tilanne, jossa olen tarjonnut nuorelle jonkin kimmokkeen tai välineen oman itsetunnon ja identiteetin kehittymiselle. Työpajamme inspiroi minua vahvistamaan tätä tavoitetta. Toivon, että osallistujamme ovat saaneet jollakin tavalla innoittavan kokemuksen työpajassamme. Se on mielestäni taidekasvatuksen tärkein tehtävä.

Lähteet

Kirjallisuus

Haapalainen, Riikka (2007) Taide hyvinvointiyhteiskunnan uudistamisessa. Teoksessa Yhteyksiä - Asiaa yhteisötaiteesta. Rauma: Raumars Ry, 73-81

Kanttonen, Lea (2007) Törmääviä taidekäsityksiä. Teoksessa Yhteyksiä - Asiaa yhteisötaiteesta. Rauma: Raumars Ry, 57-71

Kanttonen, Lea (2005) Telтта – Kohtaamisia nuorten taidetyöpajoissa. Helsinki: Like.

Julkaisemattomat lähteet

Väänänen, Seppo (2006) Yhteisötaide käytäntönä ja osana opetussuunnitelmaa. Lopputyö. Taideteollinen Korkeakoulu. Taidekasvatuksen osasto. Helsinki.

Internet-lähteet

Hiltunen, Mirja (2007) Yhteisöllinen taidekasvatus toimijana ja toiminnan tilana. Synnyt 2/2007, 1-22. www.arted.uiah.fi/synnyt/2_2007/hiltunen.pdf. (Luettu 22.12.2012)